

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

Maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni

Islomova Gulmira Rustam qizi

Toshkent viloyati Parkent tumani

17 DMTT katta guruh tarbiyachisi

Annotatsiya: Maqolada tarbiyachilarning kasbiy vakolatlarini takomillashtirish muammolari ko'rib chiqilgan, metodik yordam modelini amalga oshirish orqali yosh tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyasini shakllantirish bo'yicha ishlash tajribasi keltirilgan. Kasbiy kompetensiyani shakllantirish bosqichlari ochib berilgan. Shuningdek, maktabgacha ta'lim tashkiloti tarbiyachisi faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining o'rni tahlil qilindi.

Kalit so'zlar: ta'lim sifati, kasbiy malakasi, maktabgacha ta'lim tarbiyachisi, metodik yordam modeli, tarbiyachilarning malakasini oshirish.

Maktabgacha ta'lim muassasasi, shuningdek, bolalar bog'chasi, boshlang'ich maktab yoki o'yin maktabi sifatida ham tanilgan, bolalarga boshlang'ich maktabda majburiy ta'limni boshlashdan oldin erta bolalik davridagi ta'limni taklif qiladigan ta'lim muassasasi. U davlat yoki xususiy bo'lishi mumkin va davlat mablag'lari hisobidan subsidiyalanishi mumkin.

Terminologiya mamlakatga qarab farq qiladi. Ba'zi Yevropa mamlakatlarida „bolalar bog'chasi“ atamasi ISCED 0 darajasida tasniflangan bolalarning ISCED 1-darajasida boshlang'ich maktabni boshlashdan oldin bir yoki bir necha yillik ta'lim majburiy bo'lgan rasmiy ta'limga ishora qiladi.

Ushbu yosh guruhidagi ta'lim muassasalari uchun quyidagi atamalar qo'llanishi mumkin:

6 haftalikdan 6 yoshgacha bo'lgan boshlang'ich maktabgacha ta'lim muassasasi yoki bolalar bog'chasi (Pre-Primary or Creche) — ota-onalar o'z farzandlarini (bolalarini) boshlang'ich maktabgacha ro'yxatdan o'tkazishi mumkin bo'lgan bolalarni parvarish qilish bo'yicha ta'lim xizmati. Bu, shuningdek, bog'cha yoshidan kichik bo'lgan bolalar uchun xizmatlarni aniqlash uchun ham foydalanish mumkin, ayniqsa, bolalar bog'chasi majburiy bo'lgan mamlakatlarda. Maktabgacha ta'lim dasturi bolalar bog'chasida o'tkaziladi.

0 oylikdan 5 yoshgacha bo'lgan bolalar bog'chasi (Nursery school) — Buyuk Britaniya va AQShda

0 oylikdan 2½ yoshgacha bo'lgan bolalar bog'chasi (Daycare) (AQSh) — bolalar bog'chasida o'tkaziladi, ammo uni „bolalar parvarishi xizmati“ yoki „kresh“ deb ham atash mumkin.

2 yoshdan 5 yoshgacha bo'lgan maktabgacha ta'lim (Preschool) (AQSh va Buyuk Britaniya) — bolalar bog'chasida tayyorgarlik bolaning rivojlanishiga mos keladimi yoki yo'qligi bilan bog'liqligi katta omil hisoblanadi, shuning uchun bola 2 yoshdan boshlab borishi kerak. Maktabgacha ta'lim bolalar bog'chasiga qatnaydigan har qanday bola uchun muhim va foydalidir, chunki u bolaga ijtimoiy munosabatlarga kirishishni boshlash imkonini beradi. Kognitiv, psixologik va jismoniy rivojlanishga asoslangan ta'lim orqali maktabgacha yoshdagi bola o'z

atrof-muhitini va boshqalar bilan ogʻzaki muloqot qilishni oʻrganadi. Maktabgacha yoshdagi bolalar oʻyin va muloqot orqali atrofdagi dunyo qanday ishlashini bilib oladilar.

4 yoshdan 5 yoshgacha boʻlgan Pre-K (yoki Pre-Bolalar bogʻchasi) — u AQShdagi bolalar uchun maktabga kirgungacha boʻlgan vaziyatni oʻz ichiga oladi. U yerda bolaga ranglar, raqamlar, shakllar va boshqalardan koʻra koʻproq bilim va koʻnikmalar beriladi.

5 yoshdan 6 yoshgacha boʻlgan bolalar bogʻchasi (AQSh) — boshlangʻich maktablar hisoblanadi; dunyoning koʻp qismlarida (ingliz tilida soʻzlashadigan mamlakatlarda kamroq) bu rasmiy taʼlimning birinchi bosqichini anglatadi.

Maktab uyda oʻqish va yozishni oʻrgangan bolalar uchun cheklangan davrda yetim bolalar yoki fabrikalarda ishlaydigan ayollarning bolalari uchun oʻquv maskanini ochishga urinishlar koʻp boʻlgan.

1779-yilda Iogann Fridrix Oberlin va Luiza Scheppler Strassburgda ota-onalari kun davomida boʻlmagan maktabgacha yoshdagi bolalarga gʻamxoʻrlik qilish va oʻqitish uchun dastlabki muassasaga asos solishdi. Taxminan bir vaqtning oʻzida, 1780-yilda, xuddi shunday chaqaloqlar muassasalari Bavariyada tashkil etilgan 1802-yilda Pauline zur Lippe Detmoldda maktabgacha taʼlim markazini tashkil etdi.

1816-yilda faylasuf va pedagog Robert Ouen Shotlandiyaning Nyu-Lanark shahrida birinchi ingliz va ehtimol global miqyosda birinchi chaqaloqlar maktabini ochdi. Ouen tegirmon kooperativlari bilan birgalikda bolalarning har qanday mehnatga layoqatli boʻlishlari uchun bolalarga yaxshi axloqiy taʼlim berishni xohladi. Uning tizimi asosan savodxonlik va hisob-kitoblarga ega boʻlgan itoatkor bolalarni voyaga yetkazishda muvaffaqiyat qozondi.

Samuel Uilderspin 1819-yilda Londonda oʻzining birinchi bolalar maktabini ochdi va yana yuzlab maktablarni tashkil etdi. U ushbu mavzu boʻyicha koʻplab asarlar nashr etdi va uning ishi butun Angliya va undan uzoqdagi bolalar maktablari uchun namuna boʻldi. Oʻyin Uilderspin taʼlim tizimining muhim qismi edi. U oʻyin maydonchasini ixtiro qilgan. 1823-yilda Uilderspin maktabga asoslanib, „On the Importance of Educating the Infant Poor“ („Kambagʻal goʻdaklarni tarbiyalashning ahamiyati toʻgʻrisida“) kitobini nashr etdi. U keyingi yili chaqaloqlar maktabi jamiyatida ishlay boshladi va boshqalarga oʻz qarashlari haqida maʼlumot berdi. U shuningdek, „The Infant System, for developing the physical, intellectual, and moral powers off all children from one to seven years of age“ („Chaqaloq tizimi, bir yoshdan yetti yoshgacha boʻlgan barcha bolalarning jismoniy, intellektual va axloqiy kuchlarini rivojlantirish uchun“) asarini yozgan.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun oʻquv dasturlari uzoq vaqtdan beri munozaralarga sabab boʻlgan. Buning koʻp qismi mazmun va pedagogika ustida boʻladi; oʻquv rejasiga akademik mazmuni qanchalik kiritish kerakligi va kattalar tomonidan qoʻllab-quvvatlanadigan rasmiy oʻqitish yoki bolalar tashabbusi bilan oʻrganish samaraliroqligi haqida fikr yuritiladi. Akademik oʻquv dasturi tarafdorlari asosiy koʻnikmalarga, ayniqsa savodxonlik va hisob -kitoblarga va tegishli maqsadlarga erishish uchun tuzilgan oldindan belgilangan faoliyatga eʼtibor berishni afzal koʻrishadi. Xalqaro miqyosda bunday turdagi erta bolalarni parvarish qilish va taʼlim dasturiga va bolaning umumiy rivojlanishini, jumladan, sogʻligʻi va jismoniy rivojlanishini, hissiy va maʼnaviy farovonligini, ijtimoiy kompetensiyasini, intellektual rivojlanishini va muloqot qobiliyatlarini qoʻllab-quvvatlaydigan keng qamrovli oʻquv dasturini himoya qilishga keskin qarshilik mavjud.

Maktabgacha ta'lim tizimida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish tarbiyaviy jarayon ichki hayotdagi eng yangi muammolardan biridir, chunki fan va texnika bir joyda turmaydi. Shu bois tarbiyachi mumkin va kerak ishda yangi texnologiyalardan foydalanish, amaliy va pedagogik dasturlarda ishlash ko'nikmasiga ega bo'lishi, tarbiyachining faoliyatidagi barcha sohalarida doimo xabardor bo'lish va yangiliklarni o'zlashtirib borishga xizmat qiladi.

Faol jozibadorlik maktabgacha ta'lim tashkilotlarining tarbiyachilari zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari imkoniyatlari multimediya vositalaridan eng qulay, jozibali va o'ynoqi shaklda foydalanib, bolalarning yangi bilim sifatiga, ota-onalarning ongiga, kasbiy mahoratiga erishishga imkon beradi. Bugungi kunda maktabgacha ta'lim tashkilotlari faoliyat olib borayotgan tarbiyachiga yaxshi moddiy-texnik bazani va yetarli darajada AKT vakolatlarini talab qiladi. Tarbiyachi ta'lim sifatini oshirishda AKTdan foydalanish orqali ta'lim jarayoni tashkil qilishi zarur bo'ladi. Bunda tarbiyachi quydagi vazfalarni hal qilishi zarur bo'ladi:

1. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish orqali kasbiy mahoratini oshirish.
2. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda mashg'ulotlarni tashkil qilish.
3. Ish paytida AKTdan foydalanish, ota-onalar bilan axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda aloqa o'rnatish hamda ota-onalarning malakasini oshirish.

Tarbiyachining kasbiy mahoratiga ta'sir qiluvchi eng muhim omillardan biri bu o'z-o'zini tarbiyalash. Yangi texnika, usul va texnologiyalarni izlash ayniqsa bizning davrimizda dolzarbdir. Kasbiy mahoratini oshirish uchun ko'plab AKT kurslari mavjud. Bugungi kunda mavjud platformalardan foydalanish sizga chet eldagi hamkasblarining ilg'or tajribasini o'zlashtirishga imkon beradi. Zamonaviy tendentsiyalardan biri foydalanish bo'yicha ishlash AKT - bu asosiy hujjatlarning elektron dizayni. Asosiy hujjatlarni elektron shaklda saqlash, uni to'ldirish vaqtini sezilarli darajada qisqartiradi, tezda o'zgartirishlar, qo'shimchalar kiritish imkonini beradi, saqlash va ma'lumotlarga kirishni osonlashtiradi. Axborot kompetentligi shakllangan tarbiyachi Quyida keltirilgan hujjatlar bilan bema'lol qiyinchiliklarsiz ishlash imkonini yaratadi: bolalar ro'yxatlari, ota-onalar to'g'risidagi ma'lumotlar, diagnostika kartalari, barcha yo'nalishlarda istiqbolli va taqvimiy rejalar guruhda ishlash. Tarbiyachi har bir bola shaxs ekanligini va uning qobiliyatlari o'z xohishiga ko'ra va qiziqish bilan shug'ullanadigan mashg'ulotlarda rivojlanib borishini yodda tutishi muhimdir. Binobarin, buni amalga oshirishga imkon beradigan texnologiyalarni tanlash kerak. Aynan axborot-kommunikatsiya texnologiyalari bu vositadir, chunki ular samarali ijod qilish uchun tarbiyachiga cheksiz imkoniyatlar ochib beradi. Tarbiyachi faoliyati davomida turli xil mavzular bo'yicha taqdimotlar, jismoniy tarbiya, didaktik, bolalar uchun tarqatma materiallar, o'yinlarning kartotekalari, kuzatuvlar, sayrlar, nutqni rivojlantirish bo'yicha hikoyalar tuzish uchun syujetli rasmlar, tayyor rangli sahifalar (jumladan, elektron kutubxona) kiradi.

Shuni ta'kidlashni istardimki, bolalarga juda yoqadi ta'lim faoliyatida media texnologiyalaridan ta'lim jarayonida foydalanish vizual o'qitish vositalari jarayoni bolalarda kuzatuvchanlik, diqqat, nutq va fikrlashni rivojlantiradi. To'g'ri tanlangan videolar va media- texnologiyalar yordamida namoyish etilishi sizni uyushqoqlik bilan ishlashga imkon beradi. Bularning barchasi bolalarning

motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Ta'lim faoliyati, kognitiv faollikni faollashtiradi, bolalar bilan dastur materiallarini o'zlashtirish sifatini yaxshilaydi.¹

Yana shuni takidlash joizki tarbiyachining vazifalaridan yana biri ota-onalar bilan ishlashdir. Axborot kommunikatsiya texnologiyalari ota-onalar bilan hamkorlikda ishlash vaqtini sezilarli darajada qisqartiradi. Uchrashuvlar, oson muloqot qilish uchun ota-onalar bilan aloqalarni o'rnatishda yordam beradi. Ota-onalarga maktabgacha ta'lim tashkilotida bolalarning rivojlanishini shaxsan kuzatish imkoniyati beriladi. Ushbu shakl ish og'zaki ma'ruzalar, yozma ma'ruzalar uchun munosib alternativaga aylandi.

Ota-onalar bilan ertalab va kechqurun uchrashuvlar davomida tarbiyachi har doim ham ota-onaga kerakli darajada e'tibor bera olmaydi. Shuning uchun ota-onalar bilan o'zaro munosabatlarning yangi samarali shakllarini izlash kerak. Ushbu vaziyatdan chiqish yo'lini topish oson, maktabgacha ta'lim tashkiloti yoki guruhining veb-saytidan foydalanish. Ish paytida AKTdan foydalanish ota-onalar bilan katta narsani beradigan afzalliklari: Vaqtni yo'qotmasdan fikr almashish uchun elektron pochta; Axborot ota-onalar tomonidan ular uchun qulay vaqtda o'rganiladi; Axborot oqimlari ko'paymoqda; Axborotni taqdim etishga individual yondoshish; Yuqorida aytilganlarning barchasidan xulosa qilishimiz mumkinki, ta'lim jarayonida AKTdan foydalanish ta'lim jarayoni:

1. Tarbiyachining kasbiy rivojlanishiga yordam beradi, uni mashg'ulotlarning noan'anaviy shakllari va usullarini izlashda faollashtiradi, ijodiy qobiliyatlarning namoyon bo'lishiga turtki beradi.

2. Ota-onalar maktabgacha ta'lim tashkiloti va guruhi hayotidan doimiy xabardor bo'lib boradi. Bu esa har bir aniq bolaning natijalari to'g'risida xabardorligi, bolalar tashkilotdagi mashg'ulotlarda va qolaversa har bir tashkil etiladigan tadbirlarga qiziqishni oshiradi.

Shulardan kelib chiqib shuni ta'kidlashimiz joizki tarbiyachi quyidagi axborot kompetentlikka ega bo'ganda bolalar bilan olib boriladigan mashg'ulotlar sifatli tashkil qilinadi.

1. Tarbiyachilar ish faoliyatini tashkil etishda amaliy dasturlardan foydalanish ko'nikmalarini rivojlantirish.

2. Raqamlashtirish sharoitida tarbiyachilarning axborot kompetentligini rivojlantirish bo'yicha yaratilgan platformada ishlash ko'nikmalariga ega bo'lish.

3. Pedagogik dasturiy vositalardan foydalanish ko'nikmasi shakillanganda

4. Bibit.uz tizimining ishlash algoritmi bo'yicha bilimlarni egallash.

5. "iCloud bulutli" texnologiya imkoniyatlaridan foydalangan xolda so'rovnoma va testlar yaratish bilimlarini egalshlari.

6. Tarbiyachining elektron-portfoliosini yaratish malakasini shakillantirish.

7. Bolalik akademiyasi platformasidan foydalanish.

8. Nodavlat.uz platformasi interfeysi bilan tanishish.

---

¹ Aripov M. Axborot texnologiyalari-Toshkent, 2009.

ILM FAN XABARNOMASI

Ilmiy elektron jurnali

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktyabrdagi “Raqamli O‘zbekiston — 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6079-son Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 14-sentyabrdagi “Axborot texnologiyalari va kommunikatsiyalarining joriy etilishini nazorat qilish, ularni himoya qilish tizimini takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida” PQ-4452- son Qarori.
3. Aripov M. Axborot texnologiyalari-Toshkent, 2009.
4. Maktabgacha ta’limi vazirligi rasmiy veb-sayti — www.mdo.uz.
5. “bolakadim.uz” platformasi.